

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1930 kl. 9 f. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, med anledning av väckt motion angående åtgärder för främjande av en planmässig rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess *andra* tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 382, har herr *Aronson* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till åtgärder för främjande av en planmässig rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet. Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från lantbruksstyrelsen, som i sin ordning infordrat yttranden från hushållningssällskapens förvaltningsutskott, varjämte utskottet berett Jordbrukstekniska föreningen och Sveriges allmänna lantbrukssällskap tillfälle att inkomma med yttrande över motionen; och äro lantbruksstyrelsens och Jordbrukstekniska föreningens yttranden såsom bilagor fogade härvid. Yttranden över motionen.

Samtliga dessa myndigheter och institutioner hava vitsordat behovet av och tillstyrkt utredning i ämnet.

I den mån, som åtgärder till mer planmässig byggnadsverksamhet på landet hitintills förekommit, hava desamma vidtagits av vissa hushållningssällskap, Sveriges allmänna lantbrukssällskap och Jordbrukstekniska föreningen. Vidtagna åtgärder.

Hushållningssällskapens verksamhet för åstadkommande av ändamålsenligt planlagda och inredda lantmannabyggnader har i stort sett bestått däruti, att konsulterande verksamhet utövats, typritningar uppgjorts, som antingen kostnadsfritt eller mot låg avgift tillhandahållits därför intresserade jordbrukare, och kortare kurser anordnats för Ortsbyggmästare och vandringsrättare m. fl. Utskottet har sålunda inhämtat, att hushållningssällskapen i Uppsala, Östergötlands och Kronobergs län, Kalmar läns södra, Skaraborgs, Jämtlands, Värmlands, Västerbottens, Västernorrlands och Västmanlands län utövat konsulentverksamhet genom i flertalet fall speciella arkitekter eller särskilda sakkunniga. Det har emellertid visat sig, delvis måhända på grund av kostnaderna, att jordbrukarna i rätt stor utsträckning varit obenägna att använda sig av konsulenterna.

Hushållningssällskapen i Kronobergs län, Älvsborgs läns norra, Norrbottens och Västmanlands län hava tillhandahållit jordbrukare ovan omtalade typrit-

ningar, vilka hava utarbetats av särskild på området specialicerad arkitekt eller jordbrukskonsulent. Hushållningssällskapen i Jönköpings län, Kronobergs län och Kalmar läns södra hava gemensamt låtit utarbeta en serie särskilt för Småland avpassade typritningar.

Upplysnings- och instruktionskurser hava anordnats av hushållningssällskapen i Jönköpings, Kronobergs län, Kalmar läns södra, Kristianstads, Norrbottens, Västerbottens län och Älvsborgs läns norra för lantbrukslärare, konsulenter, vandringsrättare och lantbyggmästare. Norrbottens läns hushållningssällskap har även vid sina allmänna undervisningskurser för jordbrukare behandlat förevarande ämne och därvid demonstrerat lämpliga byggnadsplaner.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap har för utskottet framhållit, att sällskapet upprättat en särskild byggnadsbyrå, som varit i verksamhet sedan våren 1917 och omfattat hela landet. Byrån har haft sin verksamhet så ordnad, att dess kostnader helt bestridas av rörelsen. Detta förhållande har medfört, att kostnaderna för anlåtande av byggnadsbyråns sakkunskap blivit höga, särskilt när det gällt mera avlägset belägna orter. Byrån har vidare, med bidrag av anvisade allmänna och enskilda medel utarbetat och för billigt pris distribuerat böcker och smärre broschyrer uti hithörande frågor.

Jordbrukstekniska föreningen har i sitt till utskottet avgivna yttrande framhållit, att föreningen såsom ett första steg i sin strävan att leda nybyggnadsverksamheten i önskvärd riktning påbörjat uppförandet av en demonstrationsgård i samband med anordnandet av lantbruksmötet på Stockholmsutställningen innevarande år. Föreningen har vidare låtit upptaga till behandling vissa spörsmål av mera byggnadsteknisk art. Denna gren i föreningens verksamhet har dock hitintills fått en förhållandevis liten omfattning beroende på bristande ekonomiska resurser.

Föreslagna
åtgärder.

När det gäller frågan om vilka vägar och medel, som stå till buds för påverkande av byggnadsverksamheten i önskvärd riktning, hava motionärerna framhållit en central institution för vidare forskning, tillika med en väl genomförd konsulentverksamhet såsom de linjer, efter vilka frågan måhända kunde lösas. Vad det senare förslaget beträffar, har i det föregående redogjorts för de ansatser till konsulentverksamhet för jordbruksbyggnader, som inom landet huvudsakligen från vissa hushållningssällskaps sida redan gjorts; en verksamhet, som likväl på grund av bristande penningmedel ej vunnit större omfattning. Flertalet hushållningssällskap har också i sina yttranden över motionen förordat en väl ordnad byggnadskonsulentverksamhet. Hushållningssällskapet i Västernorrlands län har visserligen framhållit, att denna verksamhet med fördel borde kunna anförtros åt lantbrukssällskapets byggnadsbyrå, men i övrigt har den uppfattningen varit rådande, att byggnadskonsulenterna borde direkt anslutas till hushållningssällskapen. Endast två hushållningssällskap hava direkt eller indirekt uttalat sig mot inrättandet av särskilda byggnadskonsulenter, nämligen Malmöhus län, som hyst den uppfatt-

ningen, att de mindre jordbrukarna såsom hittills hellre komma att anlita i orten befintliga byggmästare än de tilltänkta byggnadskonsulenterna, och Västerbottens län, som framhållit, att ifrågasatta verksamhet borde kunna ombesörjas av befintliga jordbrukskonsulenter, vilka för att göras mera skickade för denna nya uppgift borde lämnas tillfälle att genomgå för ändamålet anordnade fortbildningskurser.

Till motionärernas tanke på ett centralt forskningsinstitut hava de hushållningssällskap, som yttrat sig i denna fråga, i allmänhet ställt sig mer eller mindre tveksamma. Västernorrlands, Jämtlands och Skaraborgs läns hushållningssällskap hava ansett att såväl vetenskaplig som praktisk forskning på området bör fortfarande kunna anförtros redan befintliga institutioner, såsom tekniska högskolan, ingenjörsvetenskapsakademien, statens materialprovvningsanstalt eller den blivande lantbrukshögskolan. Ett hushållningssällskap har ansett, att dylik forskning borde omhänderhavas av lantbrukssällskapets byggnadsbyrå, och ett annat, att den borde anförtros Jordbrukstekniska föreningen. Hushållningssällskapen i Västernorrlands län, Kalmar läns södra och Älvsborgs läns södra hava uttalat sig för fortsatt eller utökad vetenskaplig forskning på förevarande område.

Jämväl Sveriges allmänna lantbrukssällskaps byggnadsbyrå har ansett det önskvärt, att forskningsarbeten och experiment kunde verkställas för lantbyggnadsväsendet, och därvid särskilt framhållit såsom betydelsefullt, att speciell uppmärksamhet ägnades ventilationsproblemet i husdjursstallarna och konserveringsmedlen för trävirke och spåntak.

Även jordbrukstekniska föreningen har i sitt bifogade utlåtande framhållit ett flertal exempel på frågor, som böra belysas genom systematiskt utförda undersökningar.

Bland de ytterligare förslag och synpunkter, som varit att hämta ur inkomna yttranden, må nämnas ett utvidgat tillhandahållande av förut omtalade typritningar till särskilt de mindre jordbrukarna. Sveriges allmänna lantbrukssällskap har framhållit vikten av, att desamma upprättas med hänsyn tagen till olika förhållanden i skilda delar av landet. Särskilda byggnadskurser för lantbyggmästare och intresserade jordbrukare ha tillmätts stor betydelse från ett antal hushållningssällskaps sida. Malmöhus läns hushållningssällskap har till och med ansett, att åtgärder för ytterligare utbildning av lantbyggmästare skulle vara mera fruktbringande än inrättande av särskilda byggnadskonsulenter. Älvsborgs läns norra hushållningssällskap har förordat anordnandet av husbyggnadskurser, dels för hushållningssällskapens konsulenter, vandringsrättare och andra för byggnadskonsulterande verksamhet lämpliga personer, dels ock för byggmästare, som syssla med uppförande av lantmannabyggnader. Sveriges allmänna lantbrukssällskap har ansett, att föredrag med ljusbilder om rationella byggnadsanordningar och konstruktioner vid sammankomster med lantbrukare skulle vara av stor betydelse.

Utskottet anser sig böra i detta sammanhang omnämna, att 1926 års sak-

kunniga rörande ordnande av den högre lantbruksundervisningen föreslagit undervisning i husbyggnadslära och ansett, att i detta ämne borde givas viss närmare angiven undervisning i material- och konstruktionslära m. m. samt kostnadsberäkning, allt avseende lantmannabyggnader. Själva ritningsarbetet i samband med denna undervisning borde, bland annat, inriktas på planläggning av olika utrymmens tillvaratagande m. m.

Älvsborgs läns norra hushållningssällskap har i sitt utlåtande fäst uppmärksamheten vid, att särskild omvårdnad borde ägnas såväl ritningar som uppförande av lantmannabyggnader på kronans lantegendomar, vilka byggnader sedan skulle kunna tjäna till mönster för kringliggande landsbygd.

Slutligen vill utskottet framhålla, att två hushållningssällskap framkastat tanken på upprättandet av en lånefond för modernisering av lantmannabyggnader såsom ett led i frågan om rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet.

De hushållningssällskap, som uttalat sig i frågan om vidtagande av ytterligare åtgärder för ett mera praktiskt och ändamålsenligt byggnads sätt och därvid jämväl framkommit med olika förslag i den ena eller andra riktningen, hava i allmänhet understrukit behovet av ökade statsanslag med hänsyn till sällskapens för denna utökade verksamhets bedrivande otillräckliga penningmedel. Jordbrukstekniska föreningen har ävenledes förklarat sig beredd att ytterligare engagera sig i detta arbete, så framt statsbidrag kunde erhållas för anställande av fullt kvalificerad och på ifrågavarande uppgifter inriktad arbetskraft.

Utskottet. Utskottet, som finner de av motionärerna föreslagna åtgärderna utgöra ett viktigt led i den rationaliseringssträvan, som inom och utom riksdagen förordats till förbättrande av jordbrukets bärighet, delar motionärernas och de hörda myndigheternas uppfattning därutinnan, att det är ett angeläget önskemål, att utredning snarast verkställas rörande förslag till åtgärder för främjande av en planmässig rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet. Då utskottet emellertid hyser den meningen, att föreliggande fråga inrymmer i de direktiv, som den sittande jordbruksutredningen fått sig förelagda, och utskottet förutsätter att förenämnda utredning kommer att ägna ifrågavarande spörsmål en ingående omprövning och framlägga därav betingade förslag, får utskottet sålunda hemställa,

att förevarande motion, nr 382, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 april 1930.

På utskottets vägnar:

ERIC OLSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling inom utskottet: herrar *Olson* i Göteborg, *Eurén*, *Högström*, *Johnsson* i Norrahammar, *Björling*, *Weijne*, *Skoglund*, *Andersson* i Dunker, *Karlsson* i Munkedal och *Wachtmeister*.*)

* Ej närvarande vid utlåtandets slutjustering.

Bilaga 1.

Till Andra kammarens andra tillfälliga utskott.

På hemställan av eder har kungl. lantbruksstyrelsen anbefallts att till eder avgiva yttrande över en av herrar E. Aronson m. fl. inom riksdagens andra kammar väckt, till eder hänvisad motion nr 382 angående åtgärder för främjande av en planmässig rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet.

Efter anmodan har lantbruksstyrelsen fått mottaga bilagda yttranden från förvaltningsutskotten hos rikets samtliga hushållningssällskap utom utskotten hos Östergötlands och Gävleborgs läns hushållningssällskap.

Motionärerna framhålla den stora betydelse, en rationell byggnadsverksamhet har för jordbruket såväl genom den besparing i rena byggnadskostnader, som därigenom kan åstadkommas, som ock genom de arbetsbesparande anordningar, som kunna anordnas i rationellt uppförda byggnader. Motionärerna framhålla vidare, att vissa hushållningssällskap också gjort ansatser till avhjälpande av bristerna på detta område och att, ehuru en rationell byggnadsverksamhet i vissa fall kommit till stånd vid storbruk, den mindre och medelstora jordbrukaren dock i regel icke haft tillfälle att följa utvecklingen på ifrågakvarande område.

Med hänsyn till frågans stora betydelse finna motionärerna vidare undersökningar i ämnet önskvärda, samt framkasta tanken på inrättande av en central institution för ändamålet i förening med lämplig, eventuellt till hushållningssällskapen anknuten konsulentverksamhet på området. Då frågan emellertid kräver noggrann utredning, hemställa motionärerna om åvägabringande av sådan utredning och ifrågasätta, att denna skulle verkställas av lantbruksstyrelsen eller jordbruksutredningen.

Samtliga förvaltningsutskott framhålla föreliggande frågas ekonomiska betydelse och uttala sig för den av motionärerna föreslagna utredningen. Vissa sällskaps utskott, såsom Stockholms läns och stads, Skaraborgs, Älvsborgs läns norra och Jämtlands läns taga emellertid avstånd från den framkastade tanken på en central institution för vidare forskning rörande byggnadsrationalisering samt åberopa de dryga kostnader, en sådan skulle föra med sig, och därförutan förefintliga möjligheter att föra frågan framåt.

Flera förvaltningsutskott framhålla de åtgärder, som vederbörande sällskap redan vidtagit på området, huvudsakligen genom anställande i en eller annan form av byggnadskonsulent med skyldighet att tillhandagå särskilt det mindre jordbruket med råd och ritningar till byggnader.

Följande åtgärder i motionens syfte ifrågasättas.

Utskottet i Stockholms län framför tanken på en lånefond för lantmannabyggnaders rationaliserande, vare sig fråga är om ombyggnad eller nybyggnad. Utskottet i Norrbottens län uttalar sig i samma riktning.

Utskotten i Kristianstads och Malmöhus län föreslå särskilda kurser för lantbyggmästare.

Lämpligheten att anställa särskilda byggnadskonsulenter för ändamålet vitsordas i allmänhet. Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott uttalar emellertid den meningen, att sällskapets nuvarande konsulenter äro lämpade att fylla uppgiften, ehuru önskvärt vore, att särskilda kurser, där dessa kunde få uppfrika sina kunskaper, anordnades.

Lantbruksstyrelsen anser sig för sin del böra vitsorda betydelsen av det spörsmål, varom här är fråga, och behovet av en utredning i ämnet. Huruvida frågan kan lösas i enlighet med de av motionärerna framlagda riktlinjerna, synes emellertid tveksamt. Förhållandena inom landets olika delar äro ganska olika, och det synes lantbruksstyrelsen icke vara uteslutet, att åtgärder av skilda slag kunna och böra komma till användning. Huruvida tillräckliga skäl förefinnas för inrättande av en särskild statlig central institution för ändamålet, anser sig lantbruksstyrelsen icke utan föregående utredning kunna tillförlitligt bedöma.

Den utredning, som här synes behöflig, sammanfaller enligt lantbruksstyrelsens förmenande med det uppdrag, som lämnats jordbruksutredningen, och anser sig lantbruksstyrelsen därför böra ansluta sig till utskottets i Kristianstads läns hushållningssällskap förslag, att frågan måtte överlämnas till jordbruksutredningen för vidare åtgärder.

Stockholm den 14 mars 1930.

ERIK INSULANDER.

Georg von Zweigbergk.

Bilaga 2.

Till Andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Med anledning av en i andra kammaren väckt motion nr 382 angående åtgärder för främjande av en planmässig rationalisering av jordbrukets byggnadsverksamhet har Jordbrukstekniska föreningen i en skrivelse av den 11 februari anmodats lämna de upplysningar, som för motionens vidare utveckling och beredning inom utskottet befinnas nödiga, ävensom de övriga upplysningar, som erfordras för ett allsidigt belysande av motionen. Med anledning härav får Jordbrukstekniska föreningen anföra följande:

Föreningen vill till en början instämma i motionärernas uppfattning angående behovet av särskilda åtgärder för planmässig rationalisering av byggnadsverksamheten inom jordbruket.

Det har otvivelaktigt under en följd av år arbetats för höjandet av byggnadsstandarderna inom jordbruket. Förtjänsten härav tillkommer väl i första hand en del kunniga och intresserade jordbrukare samt de konsulterande arkitekter och ingenjörer, som ägnat sig åt planering av moderna lantmannabyggnader. Verksamt bistånd har även lämnats av vissa hushållningssällskap, av Sveriges allmänna lantbrukssällskap m. fl. De gjorda framstegen hava dock, som motionärerna framhålla, i regel gällt storjordbruket.

När det blir fråga om att intressera ägarna till mindre och medelstora jordbruk för byggnadernas anordnande efter moderna och mera ekonomiska principer, möta svårigheter av olika slag. Flertalet jordbrukare äga icke tillräcklig kännedom om de tekniska möjligheter, som numera finnas att rationalisera arbetet. Men även där intresse finnes för rationalisering, tillgodogör man sig

vanligen icke erfarenheterna på området. En förbättring härvidlag synes kunna åvägbringas genom den av motionärerna förordade konsulentverksamheten, åstadkommen t. ex. genom betydlig utvidgning av den rådgivande verksamhet, som vissa hushållningssällskap redan påbörjat. Särskilt vid modernisering av redan befintliga byggnader torde en sådan verksamhet kunna bli till stort gagn.

När det gäller att leda *ny*byggnadsverksamheten i den önskvärda riktningen finnes dessutom en annan möjlighet att bedriva upplysningsverksamhet, nämligen genom anordnande av demonstrationsgårdar i olika delar av landet. Dylika gårdar torde utan alltför höga kostnader kunna anordnas i samarbete med intresserade jordbrukare, som hava för avsikt att uppföra nya ekonomibyggnader. Genom sådana demonstrationsgårdar komma jordbrukare och ortsbyggmästare inom en viss bygd i tillfälle att på nära håll taga del av resultaten av en rationaliserad byggnadsverksamhet.

Som ett första led i ett dylikt arbete har Jordbrukstekniska föreningen redan påbörjat uppförandet av en demonstrationsgård vid lantbruksmötet på Stockholmsutställningen 1930. Även om denna gård på grund av sin speciella uppgift vid utställningen kommer att inrymma flera mekaniska anordningar och maskiner än vad som för en viss gård med givna förutsättningar är behövt, torde den dock komma att tydligt visa, vilka förutsättningar som demonstrationsgårdar hava såsom propagandamedel för byggnadsverksamheten.

Såsom i motionen framhålles, är det emellertid icke tillfyllest med en väl organiserad upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Jämsides med denna böra utredningar och undersökningar vidtagas över byggnadernas utformning i tekniskt avseende. Förutom vissa jordbrukares och konsulterande arkitekters insatser härutinnan kunna bland nyligen vidtagna åtgärder nämnas den av vattenfallsstyrelsen utgivna redogörelsen för "Motordrift vid mindre jordbruk" samt det arbete, som Jordbrukstekniska föreningen i samarbete med vattenfallsstyrelsen utfört genom utarbetandet av en metod för spannmålsens lagring, luftning och torkning, genom vilken behovet av magasinsutrymme kan nedbringas och magasinsarbetet mekaniseras. Såsom exempel på frågor, som böra belysas genom systematiskt utförda undersökningar, vill föreningen framhålla följande:

Planläggning av byggnaderna särskilt med hänsyn till elektrifiering samt byggnadernas gruppering, så att transporter underlättas och arbetsbesparande maskiner bättre kunna utnyttjas.

Ekonomiska konstruktioner, dels med aktgivande på ett ändamålsenligt utnyttjande av byggnadsmaterialet, såsom vid betongarbeten, isolerande hålmurskonstruktioner o. d., dels ock ifråga om taklagets utformning, bl. a. med hänsyn till avlastningsanordningar, så att logar och skullar bli i möjligaste mån hinderfria.

Klarläggande av, under vilka förhållanden som körbana samt de olika transportsystemen hiss, elevator och fläkt hava de största utsikterna att bli mest ekonomiska.

Modernisering av gamla byggnader, så att arbetsbesparande anordningar kunna begagnas.

Inredningen i djurstallarna, såsom foderbord, krubbor, uppbindnings- och avstängningsanordningar för kreaturen, foderdistribuerings-, gödseltransport- och vattningsanordningar m. m.

Olika golvbeläggningar i husdjursstallarna samt golvens isolering mot kyla från marken.

Ventilationsanordningar för husdjursstallarna, varigenom fuktbildningen kan undvikas eller minskas.

Taktäckningsmaterial samt takens lämpliga underhåll.

Jordbrukstekniska föreningen, som enligt sina stadgar har till uppgift bland annat "att företaga utredningar av teknisk och ekonomisk innebörd rörande konstruktion och utförande av för lantbruket lämpliga maskiner, redskap och byggnader", har, som nämnt, redan tagit upp till utredning vissa spörsmål av byggnadsteknisk art. Att denna gren av föreningens verksamhet hittills fått en förhållandevis liten omfattning beror uteslutande på, att medel saknats för arbetets bedrivande i större utsträckning. Föreningen är emellertid beredd att ytterligare engagera sig i detta arbete, så snart som bidrag kan erhållas för anställande av fullt kvalificerad och på ifrågavarande uppgifter inriktad arbetskraft, vilket icke synes bliva möjligt utan bidrag av statsmedel.

Genom vad här ovan anförts torde framgå, att Jordbrukstekniska föreningen anser det vara mycket angeläget, att åtgärder vidtagas för att befrämja ett rationellt utförande resp. modernisering av ekonomibygnaderna inom lantbruket. Föreningen vill därför för sin del livligt vitsorda det av motionärerna påtalade behovet av statsbidrag för frågans lösning.

Uppsala den 11 mars 1930.

För Jordbrukstekniska föreningen:

AXEL F. ENSTRÖM.

—
/ Nils Berglund.